

prof. Alicja Panasiewicz

Kraków, dnia 19.09.2023

Instytut Sztuki i Designu

Uniwersytet Pedagogiczny

im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Recenzja pracy doktorskiej mgr Marty Frąckowiak

pt. *SOCIAL MEDIA – ŻYCIE W STADZIE*

sporządzona w związku z postępowaniem doktorskim

w dziedzinie sztuki, dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki

absolwentki studiów doktoranckich Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Promotor: dr hab. Krzysztof Marek Bąk prof. UŚ

Część I – ocena szczegółowa dorobku twórczego i artystycznego mgr Marty Frąckowiak

Doktorantka jest absolwentką studiów magisterskich na Wydziale Sztuki i Nauk o Edukacji na kierunku Grafika w 2017 r. Ukończyła trzy kierunki studiów podyplomowych; zaraz o studiach rozpoczęła studia doktoranckie na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Swoją pracę zawodową usytuowała w przemyśle game dev pracując jako game artist, concept artist, grafik 2D/3D oraz UI/UX Designer.

Pracuje jako wykładowczyni w macierzystej jednostce na Wydziale Sztuki i Nauk o Edukacji w Cieszynie w Instytucie Sztuki a także gościnnie na Akademii Śląskiej oraz w Zespole Szkół nr 5 w Rudzie Śląskiej. Dodatkowo prowadzi warsztaty artystyczne, graficzne i naukowe dla wielu ośrodków edukacyjnych i organizacji społecznych w Polsce i za granicą.

Współtworzyła projekt MOOC ART.! POWR.03.01.00-00-W006/18-00 w ramach środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Oś priorytetowa III; Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju, Działanie 3.1. Kompetencje w szkolnictwie wyższym.

Po otrzymaniu magisterium wzięła udział w 76 wystawach zbiorowych międzynarodowych i 4 krajowych oraz opublikowała prace na 7 wystawach indywidualnych. Prace graficzne artystki zaprezentowane zostały m.in. w Polsce,

Włoszech, Czechach, Maroko, Rumunii, Republice Korei, Niemczech, Holandii, Finlandii, Macedonii, Hiszpanii, Iranie, Turcji, Jordanii, Meksyku, Serbii oraz Stanach Zjednoczonych.

Jest członkinią 5 stowarzyszeń artystów, w tym 4 zagranicznych.

Otrzymała następujące nagrody i wyróżnienia:

Nagroda w międzynarodowym konkursie graficznym „Art for Future” Turcja 2022;

Nagroda w Przeglądzie Sztuki we Włoszech „Primo premio studenti italiana” 2021;

Wyróżnienie na Festiwalu Sztuki w Maroko 2021;

Wyróżnienie w konkursie International Career Awards 2023, Fondazione Costanza w Palermo;

Tytuł Doktoranta Roku i Wyróżnienie JM Rektora UŚ w Katowicach 2020;

Nagroda Burmistrza Gminy i Miasta Czerwionka-Leszczyny w dziedzinie twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony kultury.

Doktorantka współorganizuje i bierze udział w festiwalach, warsztatach i sympozjach międzynarodowych. Jest inicjatorką i pomysłodawczynią Międzynarodowego Triennale Grafiki w Cieszynie oraz Międzynarodowego Konkursu na Małą Formę Graficzną „Bajki Robotów”.

Podsumowując, doktorantka jest bardzo zaangażowana w prace organizacyjne i zajęcia dydaktyczne na 2 uczelniach oraz w szkole, prowadzi akcje charytatywne, warsztaty, bierze udział w konferencjach, jest aktywną doktorantką – przewodniczy samorządowi i wykazuje wiele innych aktywności. Dorobek 5 lat jest imponujący, nasuwa się więc pytanie, czy Doktorantka ma czas i przestrzeń na skupienie się na pracy artystycznej, która jest przecież podstawą działalności artystycznej.

W portfolio znajdują się następujące cykle graficzne:

Ślady (nie)obecności 2022 – grafiki – piktogramy opierające się na liniaturze palca autorki wzbogacone odręcznym rysunkiem i szlagmetalem. Pomysł bazuje na podobieństwie organicznego kształtu odcisku palca i zjawiska zwanego pareidolia – doszukiwania się znajomych kształtów w abstrakcyjnych formach. Jest „graficzna interpretacja stanu obecności jako pojęcia wieloznacznego i wielopoziomowego”. Punktem wyjścia stał się odcisk palca i liniatura papilarna wykorzystywana do autentykacji w smartfonach.

Ten cykl był także w innej wersji prezentowany na atrapach telefonów komórkowych, był więc pierwowzorem formalnego pomysłu cyklu doktorskiego.

Paradoksy 2021 – kolaże graficzne oparte na fakturach optycznych zestawionych z płaską aplą koloru i cyfrowym rysunkiem, czasem pojawiają się również zgrafizowane zdjęcia.

Social Media (Piktogramy – rozmowa?) 2021 – miniaturowe grafiki fakturalnych wizerunków zwierząt zestawione z kontrastującą plamą koloru oraz piktogramami kojarzonymi z SM. Autorka posłużyła się figurami zwierząt jako satyryczną metaforą pojęć/działań najistotniejszych dla użytkownika SM – obserwowania i polubienia.

Send me your light 2021 – przetworzone czarno-białe zdjęcia ludzkich twarzy, uwypuklona faktura skóry i ostrych rysów, zdeformowane portrety na granicy rozpoznawalności z formami geometrycznymi w kontraście. Format: 80x80 cm, grafika cyfrowa.

Memento Mori 2019 – manipulacja fotograficzna wykorzystująca fakturę materii nieożywionej sugerującej pejzaże. Druk cyfrowy, wym. 56x100 cm.

Posiłek 2021 – wizualizacja obiektu 3D – złote twarze-maski na talerzu jako posiłek, zdeformowane jak skóra kurczaka; sugestia złota odsyła do królewskich masek pośmiertnych.

Niestety w Portfolio zabrakło opisu założeń artystycznych oraz opisu technicznego czy wyjaśnienia formy.

Przytoczę słowa Marty Frąckowiak „kilkuletnie poszukiwania formy, które pomogłyby mi ulokować uczucia i wątpliwości związane z social mediami, uwiecznione zostały artefaktem, jakim jest smartfon. Smartfon to dla mnie symbol współczesności. Obiekt zwyczajny przez jego powszechność, dla mnie jako twórcy – materiał do pracy artystycznej jako artefakt „masowego rażenia”. Z tego właśnie powodu to w atrapach telefonów, umieściłam własne.” Tak więc doświadczenia artystyczne zdobyte w trakcie studiów doktoranckich doprowadziły do formy i treści cyklu prac stanowiących pracę doktorską.

Konkluzja I

Po zapoznaniu się z twórczością, dorobkiem artystycznym i organizacyjnym mgr Marty Frąckowiak oceniam je pozytywnie i stwierdzam, że zarówno jakość artystyczna jak i jej zakres spełnia wymogi art. 186 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Część II – ocena pracy doktorskiej mgr Mart Frąckowiak pt. *Social Media – życie w stadzie*

Charakterystyka przedstawionej pracy doktorskiej

W skład pracy doktorskiej – części artystycznej – wchodzi następujące prace graficzne w cyklu:

15 obiektów z grafiką na atrapie smartfonu w ramach przestrzennych 28x28 cm:

Followers – figura mrówkojada wciągającego anonimowe profile użytkowników SM z kalkulatorem zliczającym ilość „znajomych”;

Folder kury domowej – kura siedząca na symbolu folderów jak na grzędzie, nieustająco gdacze;

Loading – żółt jako symbol powolności, niecierpliwego czekania na załadowanie plików;

Hejt – obraźliwe treści płynące z mediów w końcu dosięgają samego autora – słońca;

Lekcje on-line – znudzone awatary kurczaków – uczestników lekcji zdalnej;

Transfer plików – jamnik jako symbol długości i ilości załączników;

Hashtag – absurdalność odsyłaczy;

Memento mori – data powstania Facebooka zestawiona ze złowieszczą figurą czarnego kruka symbolizującego śmierć, gwiazdka sugeruje, że dotyczy to wszystkich;

Tweetować każdy może – powszechność komentowania na zasadzie *człowiek człowiekowi wilkiem*;

Brak wiadomości to dobra wiadomość – smutna sylwetka małpy – symbol powtarzania, małpowania;

Owczy pęd – zestawienie przysłowia o podążaniu z stadem i mieleniu w młynku do mięsa; symbol *play* sugeruje autoodtworzenie;

Udostępnienie – czy własne jajo też można udostępnić publicznie?;

Fake news – struś jako symbol głupoty podąża w kółko i rozgłasza plotki;

Wyprzedaż – traktowanie zwierząt jako towaru, jako życie podlegające przecenie;

Teleporada lekarska – krytyka pandemicznej, bezkontaktowej porady lekarskiej.

Grafiki zostały wydrukowane na satynowym papierze samoprzylepnym przyklejonym na plastikowe, zabawkowe modele smartfonów. Są eksponowane w białych, kwadratowych ramkach przestrzennych o wym. 28x28cm z białym passe-partout i są przeznaczone do ekspozycji na ścianie w rytmicznych rzędach i kolumnach. Sposób prezentacji jako ciąg białych przestrzennych ramek z IKEA sytuuje prace w rejonach dekoracji.

W pracy doktorskiej znajduje się również 5 grafik drukowanych na płótnie:

Memento mori

Trucizna

Strata

Rana

Odraza

Wszystkie grafiki wykorzystują symbol "like" i jego przeciwieństwo jako graficzny symbol w kolorystyce ostrzegawczej, przywołującej znaki BHP. Dłoń zestawiona z muchami, gąsienicami, uszkodzeniami powierzchni skóry jako przetarciami na gładkiej powierzchni farby wiążą się z podświadomym odczytaniem choroby budzącej odrazę, obrzydzenie.

5 grafik jest wydrukowanych cyfrowo na płótnie i naciągnięte na blejtram jak obraz o wym. 80x80 cm.

Prace są dość skrótowo opisane, dokładnie zreprodukowane, sfotografowane. Niestety artystka nie tłumaczy intencji poszczególnych części cyklu.

Część teoretyczna dysertacji doktorskiej składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia; została opatrzona przypisami i bibliografią oraz angielską wersją językową. Przedstawia inspiracje teoretyczne i artystyczne, zawiera opis dzieła. Praca opatrzona jest ilustracjami i odnośnikami, linkami do stron www.

W pierwszym rozdziale doktorantka przedstawia historię powstania social mediów od pierwszego amerykańskiego portalu *Classmates* z 1995 r., w drugim rozdziale autorka przedstawia swoje obserwacje, doświadczenia i aktywność w social mediach. W trzecim rozdziale odnosi się do genezy pojęcia „stado” jako metafory społeczności social mediów. Ostatni rozdział przywołuje kolejną istotną inspirację sztuką kampu.

Merytoryczna ocena pracy

Tytuł rozprawy doktorskiej Marty Frąckowiak: *Social media – życie w stadzie* zestawia nazwę mediów społecznościowych oraz metaforycznie ujęte socjologiczne pojęcie życia w społeczeństwie.

Wg Słownika Języka Polskiego:

stado to «gromada razem żyjących zwierząt danego gatunku; też: gromada ptaków»¹

Jak rozumiem Doktorantka porównuje społeczeństwo do stada zwierząt, warto więc uporządkować wiedzę na ten temat.

Teoria socjologii, nauki zajmującej społeczeństwem mówi, że podstawą tworzenia grupy są więzi pomiędzy ludźmi. Człowiek jest istotą społeczną; funkcjonowanie w społeczeństwie jest naszą podstawową potrzebą. Paweł Rybicki w książce "Struktura społecznego świata" określa grupę społeczną jako taką, która jest zespolona wzajemnym wewnętrznym ustosunkowaniem. Sami uczestnicy grupy muszą mieć poczucie odrębności w stosunku do innych, a podmiotem mogą być osoby, rzeczy lub wartości, idee. Pojęcie grupy społecznej jest więc ponadczasowe i można go odnieść zarówno do

---

¹ <https://sjp.pwn.pl/slowniki/stado.html>

społeczeństw pierwotnych, jak i nowożytnych po rewolucji przemysłowej oraz do współczesnego społeczeństwa informacyjnego i socialmediowej społeczności.

„Do interpretacji mediów społecznościowych za pomocą metafory stada zainspirowało mnie pojęcie *stada ludzkiego*, sformułowane przez Iwana Franko (...). Postawił on tezę, że człowiek jest jednocześnie twórcą kultury i społeczeństwa oraz jego wytworem”.

Istotne jest, że socjologowie bronią się przed jakąkolwiek formą porównywania ludzi i zwierząt, ponieważ zachowania zwierząt wynika z ich natury czyli biologicznych uwarunkowań, a u ludzi są wytworem kultury. Kultura zaś jest tym, w czym przekroczyliśmy naturę – to, co wynika z naszej biologicznej natury. Wszelkie formy organizacji społeczeństwa opierają się na kulturze i są pochodną tego, w jakim wychowaliśmy się środowisku.

Oczywiście odnajdujemy we współczesnym świecie tendencje do antropologizowania, np. stwierdzenie, że człowiek zachowuje się jak świnia, a świnia jak człowiek – jest cechą kultury. Takie tendencje można odnaleźć szczególnie w bajkach i innych utworach symbolicznych. Zwykle jest to porównanie pejoratywne, wynikające z faktu, że historycznie podział na ludzi i zwierzęta był bardzo ścisły, co wynikało z religii i koncepcji, że zwierzęta nie mają duszy. Ślady tego przekonania odnajdujemy w naszej kulturze.

Dochodzę więc do wniosku, że Doktorantka użyła pojęcia stada jako odwołania do zachowań stadnych, czyli związanych z działaniem na poziomie prymitywnym, odnoszących się do pierwotnych relacji plemiennych/stadnych koncentrującej się wokół związków rodzinnych i reprezentujących egoistyczne racje. Od społeczeństwa XIX wieku oczekiwalibyśmy zachowań dojrzałej humanistycznej demokracji, ale diagnoza jest niestety odwrotna – jesteśmy ciągle na poziomie prymitywnego plemienia, stada.

„Motywem przewodnim pracy doktorskiej jest zilustrowanie relacji międzyludzkich” pisze Doktorantka skupiając na ich negatywnych przejawach jak wykluczenie, hejt, oszustwa, fake newsy czy uzależnienia. Zwraca też uwagę na fakt nietrwałości i powierzchowności takich relacji: „ludzie migrują między platformami w poszukiwaniu kontaktu z innymi użytkownikami. Social media i kontakty stają się pewnego rodzaju produktem, który wybieramy lub odrzucamy. Podobne działanie mediów, w tym internetu, opisuje wielu socjologów kultury twierdząc, iż to właśnie mass media upowszechniły styl życia oparty na konsumpcji”. Ważny jest przywołany krytyczny komentarz Jarona Loniera – współtwórcy social mediów i pojęcia wirtualna rzeczywistość, który napisał książkę *Dziesięć powodów, dla których powinieneś usunąć swoje konta z mediów społecznościowych* tym samym namawiając do opuszczenia mediów społecznościowych.

Czy Doktorantce udało się zwrócić uwagę na problemy wynikające z nadmiernego wykorzystania social mediów? Wierzę, że satyryczna i metaforyczna forma grafik jest przyczynkiem do krytycznego myślenia i wywoła refleksję u odbiorców jej sztuki.

Marty Frąckowiak we wstępie zadała pytanie: „Czy obecność artysty w social mediach w dzisiejszych czasach jest konieczna?” na które wypowiedziała jednoznacznie: obecność artysty jest konieczna, ponieważ uczestniczy w kulturze współczesnej i ma obowiązek wypowiadania się językiem mediów społecznościowych jako przekaźnikiem, innym, nowym sposobem komunikacji.

Doktorantka zwraca uwagę na zjawisko poszerzenie pojęcia twórcy w social mediach: „Stare media tworzyły biernego odbiorcę, a nowe media spowodowały, że role twórcy i odbiorcy jako użytkowników w social mediach są wymienne. Użytkownik przybiera więc naprzemiennie dwie role – raz twórcy, innym razem odbiorcy.” Tym samym nowe media wymagają od nas nieustannej aktywności; są bardzo czasochłonne; powodują uzależnienia i efekt FOMO (Fear of Missing Out) – lęk przed odłączeniem od sieci i nienadążaniem za nowościami. To przedmiot krytycznego podejścia Marty Frąckowiak do społeczności sieciowych.

Warto oczywiście zauważyć pozytywne strony korzystania z social mediów: poczucie wspólnoty, łagodzenie osamotnienia, rozrywka, szukanie nowych znajomych i aktywności, zainteresowań, łatwość dostępu do informacji.

Ocena formalnej strony pracy

Formalna strona przedstawionego cyklu doktorskiego opiera się na wykorzystaniu skrótów, emotikonów charakterystycznych dla SM oraz formy piktogramów czy glicfów. Pełnią rolę charakterystycznego motywu dla tego cyklu, a także dla twórczości Doktorantki ostatnich lat. Stał się dla niej językiem tytułowego social medialnego stada.

Wykorzystuje konsekwentnie wypracowany język wizualny oparty na fakturach optycznych, aplach kontrastującego koloru, prostych symbolach zestawionych z odręcną, swobodną kreską, ograniczona paletę barw.

Marta Frąckowiak pisze w swojej rozprawie o „skojarzeniu mediów społecznościowych nie tylko ze sztuką pop-artu, ale także ze sztuką kampu” i przytacza twierdzenia Susan Sontag o zjawisku „kampu, który pomaga zaspokajać potrzeby człowieka związane z oglądaniem rzeczy ładnych i łatwych, a także niczego nie ukrywa”. Tu wskazują na inspiracje nie tylko pop-artem, ale wręcz kiczem, kulturą niską, ale bardzo popularną. Uważam, że na poziomie treści również odnosi się do kultury satyrycznych ilustracji, pamfletów i żartów rysunkowych.

W twórczości Marty Frackowiak zastanawiający jest brak odniesień do współczesnej cyberkultury, nowych mediów, możliwości metawersu czy wirtualnej rzeczywistości. W tym kontekście prace Doktorantki to tradycyjne satyryczne grafiki przeniesione na obiekt przypominający telefon. Społeczność sieciowa to całe spektrum aktywności życiowych przeniesionych do rzeczywistości internetowej, poszerzonych o możliwości intertekstualne i transmedialne. Stają się drugim życiem użytkownika, co jest generalną i fundamentalną zmianą w społeczeństwie informacyjnym.

Pomimo uwag zawartych w recenzji uważam, że praca doktorska Marty Frąckowiak stanowi sprecyzowaną koncepcję. Odnajduje w niej narzędzie do odkrywania wewnętrznych powiązań formalnych, metodę zespajania elementów w jedną całość. Uważam też, że przedstawiona praca doktorska świadczy o tym, że Marta Frąckowiak dokonuje świadomych artystycznych wyborów, zarówno realizując projekty plastyczne jak i podejmując tematy prac badawczych.

Stwierdzam, że doktorantka w pracy doktorskiej pt. *Social media – życie w stadzie* zaprezentowała oryginalne rozwiązanie problemu artystycznego, wymagające specjalistycznej wiedzy i umiejętności, wykazała ogólną wiedzę teoretyczną w danej dyscyplinie artystycznej, a ponadto posiada umiejętności do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej.

Konkluzja II

Pracę doktorską mgr Marty Frąckowiak oceniam pozytywnie i stwierdzam, że zarówno jakość artystyczna jak i zakres spełnia wymogi art. 186 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Wnioskuje do Rady Naukowej Instytutu Sztuk Plastycznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach o przyznanie mgr Marcie Frąckowiak stopnia doktora w dziedzinie sztuka w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Anna Pananiewicz